

HRVATSKI KNEZOWI FRANKOPANI PREMA KAT. CRKVI.

Hrvatski se narod može ponositi u povijesti mnogim odličnim porodicama, koje idu među glavne nosioce slavne mu prošlosti. Jedna od najodličnijih jest obitelj Frankopana. Nijedna velikaška porodica nije posjedovala tolikih imanja u Hrvatskoj kao Frankopani u 15. vijeku, kad su bili na vrhuncu svoje slave i moći. Njezini su članovi vazda bili u prvim redovima u borbi za veličinu, za opstanak i slobodu hrv. naroda proti tuđinu osobito u divskoj stoljetnoj borbi proti Turcima. Napose su mnogi njezini članovi razumjeli, u čem stoji spasenje, veličina i sreća hrv. naroda t. j. u kat. Crkvi i njezinim glavnim predstavnicima svećenicima i redovnicima. Stoga su im uvelike išli na ruku svojim ugledom i bogatstvom. Vrijedno je proučiti odnošaj ove porodice prema kat. Crkvi. U ovoj ćemo radnji pratiti naše knezove od 12. vijeka, kad se pojavljuju na vidiku hrv. povijesti, do g. 1527. Te se godine počinje novo razdoblje kako u povijesti hrv. naroda uopće tako i u povijesti Frankopana.

Frankopani od 12.-14. vijeka.

Porodica Frankopana javlja se na početku 12. vijeka, na otoku Krku. Toga radi zvali su se u najstarije vrijeme »Krčki knezovi«. Grad i otok Krk su im najstarija kneževina i djedovina. Knez Dujam, pradjed svojega roda, vladao je Krkom oko g. 1113-1163. Njegov sin Bartol dobije od hrv.-ugarskog kralja Bele III. kao nasljednu baštinu cijelu županiju Modruše. Bilo to g. 1193.¹

Njihovi nasljednici Bartol i Dujam već se nazivlju u jednoj ispravi g. 1335. knezovi: »Krčki, Modruški i stolnog Biograda«. Priznao ih je i moćni hrv.-ug. kralj Ljudevit te potvrdio Bartolu 18. veljače 1350. stečene županije Modruše i Vinodol slaveći njegove velike zasluge za kralja.²

¹ Kukuljević, Codex, p. 169.

² Fejer, Codex dipl., IX. 1. p. 770.

Knez Dujam je uživao veliki ugled u moćnog hrv. ug. kralja Karla Roberta, pa je ovaj potvrdio njemu i njegovim potomcima cijelu županiju Gatačku s gradom Otočcem, da mu se tako oduži za mnoge usluge, što ih je učinio svojem kralju. Lijepo mu svjedočanstvo daje stari ljetopisac Miho Modije veleći, da je bio »plemenit ratnik« i da se g. 1317. »odselio ka Kristu.«³ I knez Fridrik III. proslavio se u službi kraljevoj, pa ga je ovaj nadario g. 1323. župom Drežnikom s gradom Slunjem. U isto vrijeme ovjekovječio si je ime pobožni knez Nikola I. On je u svojoj kneževini na Krku sagradio u Rogozniku kraj Vrbnika crkvu na čast sv. Nikole svojega imenjaka, snabdio je mnogim imanjima i sve to zapisao g. 1322. samostanu sv. Čubrijana u Muranu.⁴ Sve je ovo ponovno potvrdio spomenuti Fridrik III., koji se ponosno diči naslovom »knez Krčki, Modruški, Vinodolski, Gatanski i Senjski.«

U ovo se vrijeme slava Frankopana pronosila čak na papinskome dvoru u Avignonu, jer Benedikto XII. poziva braću Dujma i Bartola, »knezove senjske«, da s krbavskim Kurjakovićima, bibriskim Banićima i kninskim Nelipićima pomognu inkvizitore protiv bosanskih patarena i protiv njihova zaštitnika bana Stjepana. Znak je to, koliko je otac kršćanstva imao pouzdanja u hrv. velikaše, kad im je povjeravao tako važnu zadaću.

U sredini 14. vijeka uživali su Frankopani najveći ugled među hrv. plemstvom, osobito kada je g. 1387. ponajviše zaslugom Ivana V. oslobođena Marija, žena kralja Sigismunda iz tamnice u Novigradu na moru. Sam papa Urban VI. slavi »ljubljenoga sina plemenitoga muža Ivana« radi odličnog djela, a kralj ga obasu darovnicama i odlikovanjima. Pače učini ga banom »kraljevine Slavonije, Dalmacije i Hrvatske« i povjeri mu zadaću, da bi ih branio u ona burna vremena.⁵

Poznato je, kako su hrvatski banovi u ono vrijeme uživali upravo kraljevsku vlast. A knez je Ivan 43. član slavne kuće — sjedinio u svojoj ruci i sva golema imanja svojega roda. K tome je dobio od Sigismunda kraljevsku vlast, da kopa rude u svojoj kneževini.⁶

Kako je ovaj silni knez cijenio Crkvu i njezine redovnike, zasnjeo je plemenitim svojim djelima. G. 1390. osnuje on složno s pobožnom ženom Anom i sinom Nikolom samostan sv. Nikole i crkvu blizu grada Modruše na sedlu, što vodi preko Vel. Kapele. Po ovoj crkvi počela se gora, što se prije zvala gvozd. nazivati: Kapela. U samostan je knez doveo zaslužne Pavline. Bili su to sami hrv. glagoljaši, katkad do 80 njih. Obdario ga i on i njegovi nasljednici mnogim imanjima na hrv. kopnu i na otoku Krku. Samostan je za provala turskih opustio, a početkom 18. vijeka bude obnovljen, ali ga car Josip II., taj veliki rušitelj najsvetijih zadužbina, dokinu g. 1786.

³ Lucius de Regno Dalm., p. 375.

⁴ Farlati, Illyr. Sacr., P. V., p. 644.

⁵ Klaić, Krčki knezovi, str. 162.

⁶ Fejer, Codex dipl., X. 1, p. 676.

Ban Nikola (IV.) Frankopan.

Nikola IV. jest ponajslavniji član u cijeloj historiji porodice Frankopana i uopće u hrv. historiji. On je nakon smrti oca Ivana zavladao gotovo cijelom baštinom svojih preda, a to će reći golemim dijelom cijele Hrvatske; osobito kad je osim djedovine dobio od kralja Sigismunda u zalog za posuđenu svotu od 28.000 forinti mnoge gradove kao Bihać s kotarom, Sokol, Knin, Ostrovicu, Skradin i dr., župe Luku, Poljica i sve Vlahe u Hrvatskoj. K tome postade on g. 1426.—32. banom kraljevine Hrvatske i Dalmacije, te se ponosno piše: »Nicolaus de Frangepanibus Veglie, Modrusie, Vinodolii necnon Segnie, regnum Dalmatie et Croatiae banus«.7

Nikola IV. prvi je iz plemena Krčkih knezova uzeo naslov Frankopan »de Frangepanibus« koji je postao zajedničkim imenom ove slavne kuće. Knez Mikula — tako ga zovu svremenici — posta najmoćniji velikaš u hrv. zemljama. Vladao je otokom Krkom, gradom Senjem i njegovim kotarom; zatim županijama: Gackom, Vinodolom, Modrušom, Drežnikom i Slunjom, i Cetinjem s kotarom Klokočkim. K tome je bio u krvnoj vezi s rimskim carem Sigismundom i raznim njemačkim grofovima.⁸ Od kralja dobije grad Ozalj, a otok Rab izabere ga g. 1395. za svojega gospodara.⁹ G. 1405. oženio se Nikola sa sestrom Palatina Nikole Gorjanskog glavnog velikaša ugarskoga. — Još je više porastao njegov ugled i vlast, u Hrvatskoj i u tuđini, kada je g. 1416. oženio najstarijega sina Ivana s Katarinom, kćerju kneza Ivaniša Nelipića. Katarina je bila baštinica velikih imanja svojega oca: Cetinjske županije, Orniša i Poljica.

Ali nije Nikola bio samo bogat i slavan nada sve prede svoje nego i vjeran sin katoličke Crkve. To nam dokazuju mnoga djela njegova. G. 1410. spremio se knez na teško i opasno putovanje u sv. zemlju, na grob Spasiteljev, da izvrši neki zavjet. Za tu je svečanost posudio u Mlečana posebnu galiju. Zavjet je uistinu izvršio g. 1411., kako nam je zabilježio neki hrv. redovnik na Krku: »L. 1411. miseca aprila ide knez Mikula, naš gospodin plemeniti, u Jerusolim k božjem grobu i pride domov ijulija obhodić dobro i časno.«¹⁰

Povrativši se kući nađe se pobožni knez u velikoj nevolji. Mletačka republika zabranila svojim podanicima, da ne dovažaju živež u njegove oblasti i uopće u hrv.-dalm. zemlje; što više priječila je to i trgovcima papinske države. Nikola se u toj nevolji obratio na samoga papu. G. 1411. šalje on senjskog biskupa Tomu, krčkoga kanonika Ivana s još 4 poslanika u Ankonu. Ovi će u moliti slavnu općinu, da bi s njima opremila jednoga svojeg čovjeka k papi Ivanu XXIII. U Rimu neka mole papu, da kuša skloniti Mlečane, e bi odustali od one za kneževu zemlju tako

⁷ Fejer X. 6, p. 814.⁸ Klaić, str. 188.⁹ Fejer X. 8, p. 393.¹⁰ Šurmin, Hrv. spomenici, p. 110.

štetne zabrane. Kad su g. 1415. Turci pozvani od bosanskog vojvode i patarena Hrvoje strašno porazili vojsku Sigismundovu, opustoše okolinu Blinje i Zrinja; orobe i popale posjede kneza Nikole i krajeve sve oko Celja u Štajerskoj; odvedu do 30.000 naroda u roblje. Nikola opremi krčkog biskupa u Mletke, da traži pomoć i zaštitu za njegovu obitelj i zemlje i savjet, kako će u buduće spriječiti teške nesreće od Turaka; nadalje zamoli, neka bi Mlečani pisali Hrvoju, e bi živio s knezom u ljubavi i miru. Venecija obeća, da će mu ispuniti tek ovu posljednju želju.¹¹ Ali malo zatim prestavi se Hrvoje s ovoga svijeta, da Bogu dade račun za svoja djela. Nanovo zasja velikodušna odanost Nikole prema svetoj vjeri, kad je g. 1412. osnovao u Crikvenici samostan i crkvu sv. Marije te ga poklonio Pavlinima, i osim toga pripisao i druge posjede širom svoje države.

Krasnom poveljom osnuje on g. 1412. samostan za Pavline uz crkvu sv. Marije, koju naziva svojom, da bi se ovi brinuli za redenu crkvu. U tu svrhu im odredi bogatu desetinu i mnogobrojne svoje posjede. Redovnici će se zato u sva vremena moliti Bogu za njega, za pokojne njegove prede i za cijelo kršćanstvo.¹²

Rečeno je već, kako je Nikola postao g. 1426. banom svih hrv. zemalja. I u toj velikoj časti diže on srce k Bogu svome i vječnim dobrima. Tako 6. prosinca na svetkovinu svojega imenja-ka zapisuje u svome gradu Jeloviku kod Brinja pred senjskim biskupom Tomom i skradinskim Nikolom 60 godišnjih dukata senjskom kaptolu, da se za njegovo zdravlje služe sv. Mise.¹³

G. 1430. spremio se slavni ban da pođe u Vječni grad, gdje će se pokloniti papi Martinu V. U to ime zamoli u općine grada Ankone slobodan prolaz za se i za svoju pratnju; osim toga još jednu galiju za prijevoz preko mora. Nikola se opremio, da počasti namjesnika Kristova s najvećim sjajem u pratnji od 700-800 vitezova i pješaka. Ankona je rado udovoljila želji plemenitog bana.¹⁴ U jesen se Nikola uistinu uputio preko Ankone u Rim. Ovdje ga je papa Martin vrlo svečano dočeka. Iz sveg se vidi, da je veliki ban znao kao katolik i predstavnik hrv. naroda, što on i cijeli narod dužuju ocu kršćanstva i velikom svome dobročinitelju. Ban je dao i svome sinu, koji mu se rodio g. 1417., iz poštovanja prema izabranom papi ime Martin. I rimski plemići Frangepani slavili su bana, jer da tako odlični i poznati knez potječe iz njihova plemena. Nikola je iznio i neka stara pisma, da to potvrdi. Papa je to njemu za volju priznao i na temelju toga podijelio knezu i njegovim potomcima novi grb to jest: na štitu dva zlatna lava, kako lome dva kruha.¹⁵ Ban je Nikola imao u to vrijeme više protivnika, koji su radili, da mu kralj otme bansko

¹¹ Ljubić, Listine VIII., p. 212.

¹² Sladović, str. 220—3. Šurmin, str. 128—130.

¹³ Fejer X. 6., p. 847.

¹⁴ Makuscev, Mon. Slavorum Merid. I., p. 93.

¹⁵ Ljubić, Commissiones Venetae I., p. 39.

dostojanstvo. Njegova slava, što je stekao u Rimu napose preko pape mnogo je pridonijela, da su neprijatelji zamuknuli. On se više ne tuži, da mu hoće oteti banovinu; a kralj Sigismund iznova mu potvrdi cijelu hrv. banovinu sa svim gradovima, kotarima i županijama. Ovaj ponajveći mogućnik hrv. naroda zaslužio je tolikim djelima kršćanske ljubavi, da u miru sprovede posljednje godine svojega života. »G. 1432.«, kako piše stari hrvatski kroničar, »umro je plemeniti ban Mikula, ijuniya 26. dan; a njegov sin Anž (Ivan) bio je u kralja danskoga, a knez Štefan uz kralja Ugarskog.¹⁶ Slavni naš historik Vj. Klaić ovako karakteriše bana Nikolu:

Nikola je živio u burna vremena za hrv. zemlje, ipak je održao i proširio djedovinu svojih otaca. Da je bio odan kat. vjeri i Bogu svjedoče među ostalim njegova zadužbina crkva sv. Marije i samostan u Crikvenici, njegovo hodočašće u Jeruzalem i u Rim; osim toga bio je sa ženom Dorotejom član bratovštine sv. Duha u Baškoj na Krku, gdje stoji zapisano »knez Mikula; kneginja gospa Doroteja«. ¹⁷ Kako je slavni knez bio čestita života u obitelji, svjedoči nam to, što ga je Bog blagoslovio brojnim potomstvom. Imao je naime 10 sinova i jednu kćer.

Potomci bana Nikole Frankopana.

Poslije smrti velikoga bana Nikole nastade nesloga među njegovim sinovima; dolazilo je i do ogorčenih svada, dok napokon g. 1449. ne podijele među sobom djedovinu. Da je među zavađenom braćom došlo do izmirenja, uvelike su doprinijeli biskupi i to: krbavski Vid Korčulanić, senjski Andrija Dračarin i krčki Franjo. Biskupi su utvrdili mir i diobu među braćom svečanom poveljom, što su je izdali 14. lipnja g. 1449. u Modrušama. Zanimljivo je da Frankopani dijele među sobom golemu kneževinu na 8 dijelova, a da i ne traže zato u kralja potvrde.¹⁸

U banskoj časti naslijedio je svoga oca najstariji sin Ivan VI. Treći sin Stjepan pratio je kralja Sigismunda po Italiji, i prisustvovao krunisanju njegovu za rimskog cara u Rimu 1436. g. i na općem crkvenom saboru u Baselu. Ovdje je car na ponuku Ivanovu potvrdio njemu i njegovoj braći bansku čast, posjed gradova i kotara, što ih je založio ocu njihovu. Učinio je to, da nagradi Stjepana, što ga je prošle godine pratio po Italiji i Njemačkoj s odličnom svitom plemića. Kralj zove od sada braću: »Bani kraljevine Dalmacije i Hrvatske«.¹⁹

Međutim knezovi Frankopani dođu u opreku s papom Eugenijem IV. — Ne htjedoše naime priznati Ivana za senjskog biskupa, jer da je papa njegovim imenovanjem povrijedio njihova patronatska prava. Stoga Eugenije IV. šalje 22. rujna 1434. iz

¹⁶ Gelcich, *Diplomatarium ragusinum* p. 364.

¹⁷ *Starine XXV.*, p. 138.

¹⁸ Klaić, str. 236.

¹⁹ *Starine XXV.*, str. 323.

Firence ozbiljnu poslanicu »plemenitim muževima Ivanu, Nikoli, Stjepanu, Bartolu, Dujmu, Martinu, Sigismundu, Andriji, Ivanu knezovima senjskim«, da za mjesec dana prime Ivana za biskupa, jer će ih papa u protivnim slučaju izopćiti iz Crkve.²⁰ Knezovi se zaciјelo pokoriše, jer ih naime vidimo, da su nakon toga u miru s Crkvom. Svih 9 braće izdaju 12. siječnja 1435. u Brinju povelju franjevačkome samostanu u Senju, kojom redovnicima daruju mlinove u selu Vilići kod Otočca; a zato će 10 svećenika uvijek služiti sv. Mise i obavljati molitve za vječnu sreću pokojnih knezova; napose će svakog člana ispratiti na posljednji počinak.²¹ Osobite je zasluge od Nikolinih sinova stekao za hrv. narod knez Martin, kad je pošao s Jankom Hunjadijem u borbu proti Turcima g. 1448., i kad je jamačno sa sobom poveo lijepu četu svojih podanika. Pače zamalo da nije poginuo u boju za slobodu svojega naroda i kat. vjeru svojih djedova.

Knezovi Ivan, Martin i Stjepan II. Frankopan.

Jedan od braće knez Ivan pokazuje plemenito srce prema Crkvi darujući 20. veljače 1453. u »svome gradu Krku« Franji, krčkom biskupu i njegovoj crkvi dvije kapele: sv. Nikole i sv. Jurja kod Vrbnika uz uvjet, da se u kapeli sv. Nikole služi svaki tjedan jedna sv. misa.²²

Još se bogoljubnijim pokazuje knez Ivan u svojoj oporuci, koju je malo zatim, premda posve zdrav, sastavio. Oporuku čini u biskupskoj palači u Krku pred biskupom Franjom i Matijom, opatom sv. Lucije u Baškoj. Knez ostavlja legat stolnoj crkvi sv. Marije u Krku, zatim za popravak franjevačke crkve i samostana sv. Marije na otoku Košljunu; nadalje samostanu sv. Franje i bolnici za uboge u istom gradu. Slavni knez nije se kao ni njegov otac stidio upisati sa ženom Elizabetom u bratovštinu sv. Duha u Baškoj. U popisu članova stoji »knez Ivan, bana Mikulesin, kneginja gospa Elizabeta«. ²³ Ivana vidimo, kako 20. kolovoza g. 1455. po savjetu biskupa Nikole poklanja svoju zadužbinu crkvi sv. Kuzme i Damjana u bašćanskoj drazi pavlinskome samostanu sv. Spasa kod Senja. U pismu se naziva »grada i cijeloga otoka gospodar i knez.«²⁴

Još plemenitijim djelima se je proslavio drugi sin bana Nikole, — knez Martin, koji je uz druga prostrana imanja vladao većim dijelom župe Vinodolske. »On je« piše Klaić, »već dulje vremena snovao, kako da se Bogu oduži za podijeljena dobročinstva njemu i njegovu rodu. Tik do njegova grada Trsata stajala je crkvice, u kojoj se štovala slika čudotvorne Majke Božje darova-

²¹ Klaić, str. 222.

²⁰ Theiner, Mon. Slav. I., p. 369.

²² Crnčić, Najstarija povjest bisk.

²³ Milčetić, Starine XXV., str. 149. Krčke, str. 165.

²⁴ Šurmin, str. 249.

na od pape Urbana V. g. 1367. Osim toga pronosila se stara predaja, da je na tome mjestu prebivala kućica sv. Obitelji prije nego je prenesena u talijanski gradić Loreto. Puk je jatomice hrlio k toj crkvi tražeći utjehe i pomoći od bl. Dj. Marije. Stoga se bješe već otac Martinov ban Nikola zavjetovao, da će crkvu proširiti i dograditi joj samostan za Franjevce. Očev i svoj zavjet odlučio je da ispuni bogoljubni Martin. On se obrati čak na papu Nikolu V. i zamoli ga, neka mu dopusti u nj naseliti Franjevce. Papa mu je dakako rado uslišao — vruću — kako veli — molbu svečanom bulom iz Rima 12. srpnja 1453.²⁵

Martin nije zanemario svoje zadužbine nego je, kako se vidi iz mnogih povelja, često darivao posjedima i drugim blagom.²⁶

Osobito je zanimljiva darovnica trsatskom svetištu od g. 1468. Martin se obratio čak na papu, te je prisilio Franjevce da prime mnoge legatate, što ih knez ostavio samostanu kao baštinu Isukrstovu i bl. Dj. Marije; »jer su«, veli, »sve okolne zemlje od bijesnih Turaka tako oplijenjene i opustošene, te redovnici ne mogu po običaju od milostinje dostojno opskrbljivati hram i službu Božju«. G. 1478. poklonio je pismom iz Novoga istima velike svoje posjede u Grižanima, Kotoru i u Vinodolu »radi ufanja i odanosti svoje prema prečistoj, preslavnoj Bogorodici Dj. Mariji«. ²⁷

S kakvom je to ljubavlju činio, vidi se i po tome, što je ovo narodu tako omiljelo svetište izabrao za grobnicu sebi i svome rodu; dok je dotle za to služila franjevačka crkva u Senju. I zbilja je plemeniti knez Martin sa svojom ženom našao u trsatskoj crkvi bl. Gospe svoje posljednje počivalište g. 1479. Njihove grobnice čuva i danas ovo časno svetište, dok se tolikim drugim zameo trag. Braća i sinovi dobre uspomene kneza Martina nastave njegovo djelo. Oni se natječu u velikodušnosti prema svetištu trsatske Gospe. Raznim ispravama potvrđuju redovnicima darovana dobra, podjeljuju nova imanja i druge bogate darove. U tome se osobito ističe Barbara, kći kneza Sigismunda Frankopana, a žena srpskoga despota Vuka Brankovića (Zmaja). G. 1485. daruje ona golemi moćnik (2¼ × 2¼ lakta) od srebra, a iznutra pozlaćen s moćima od 36 svetaca. Pojedine moći smještene su u srebrnim kutijicama s natpisom u bosanskoj ćirilici. Natpis veli: »Gospoda despotovica Barbara«. ²⁸

Isto je tako knez osigurao Pavlinski samostan u Crikvenici, kad mu je 28. listopada 1455. potvrdio sve »liste, ke su dali zveličani naši prvi, a navlastito zveličani i pokojni otac naš knez Mikula Frankopan«. ²⁹ Martin je najradije stolovao u Novom (Novigrad). I tu je u blizini pod brdom Ospom uz more osnovao g. 1462. samostan za hrv. Pavline te ga kao i ostale snabdio mnogim posjedima, a napose dohotcima Bužanskog arhidakonata u

²⁵ Klaić, str. 239.—40.

²⁶ Fermedžin, p. 236, 252, 271, 284, 290 itd.

²⁷ ib., p. 290.

²⁸ Klaić, str. 65.—6.

²⁹ Šurmin, p. 204.

Lici.³⁰ Nije dakle čudo, da je pobožni knez zaslužio sjajno svjedočanstvo, što mu ga daje savremeni, glasoviti historik Bonfini. On piše: »U ono vrijeme (u 15. vijeku, bjehu na glasu u ovoj porodici, za koju, su držali da potječe od rimskih plemića, mnogi knezovi i gospoda. Osobito se pak isticao Stjepan Modruški zatim Bogu odani Martin (divinus)«. ³¹

Najimućniji između 9 sinova, što ih je za sobom ostavio ban Nikola bio je Stjepan II. G. 1453. postao je još i kapetanom u Kranjskoj; a oženio se s Izotom, markgroficom ferarskom. Nije se proslavio pobožnim darovima kao njegova braća. Ali je i on izabrao franjevačku crkvu kod Senja kao posljednje počivalište. Margareta, kći tako moćnog i bogatog kneza, odreče se bogatstva i slave svijeta radi baštine Kristove i potraži svoj mir i sreću u samostanu sv. Dimitrija u Zadru. Sama se Venecija zauzela, da bude primljena u samostan, jer su se poglavari radi nekih razloga tome protivili.³² Spomenuti knez Stjepan zastupao je s krbavskim biskupom Franjom kao poslanik kralja Matiju Korvina g. 1459. na kongresu evropskih knezova u Mantovi. Kongres je sazvaio papa Pijo II., da bi složio kršćanske knezove u rat protiv Turaka. To je bilo jedno od mnogih sredstava, kojih se latio ovaj papa upravo nadčovječnom energijom, da spase Evropu, a napose zemlje Južnih Slavena od strahovite osmanlijske najezde. Na povratku ponio je Stjepan od pape golemu novčanu pomoć od 40.000 dukata, koju je poslao kralju Matiji.³³ Ovim je poslanstvom Stjepan vrlo zadužio kralja i opće dobro kršćanstva; i radi njegova čestitog života, mudrosti i požrtvornosti ga Matija uvelike slavi. Pokazao je knez svoju požrtvornost, kad je s nemalom pratinjom o svome trošku pošao u Mantovu i ondje boravio 10 mjeseci. Stjepan je dva puta pohodio papu; g. 1463. učinio je to ispred kralja Matije, da traži od Pija II. pomoći proti Turcima, koji se baš spremali na Bosnu.³⁴

Kao što je Martin toliko učinio za trsatsko svetište bl. Gospe, tako se Stjepan zauzeo, da se crkva bl. Dj. Marije blizu Modruše proglašiti zavjetnim mjestom. Pri tome ga je pomogao krbavski biskup Franjo, sam rodnom iz Modruše. Oba isposlaju u pape Pija II., te ovaj 31. ožujka g. 1459. izda bulu, kojom obećaje obilate duhovne milosti i oprostite onima, koji će u određene dane »čudotvornu crkvu kod Modruše« (tako ju je narod nazivao) pohodati i prinositi milostinju za njezino uzdržavanje i popravljnje. Bl. Dj. Marija, veli papa, u njoj iskazuje vjernicima nebrojena čudesa.³⁵

³⁰ Lopašić, Hrv. urbari, p. 130. Ove su zadužbine i drugi Frankopani štitali i obdarivali na pr. Stjepan i sin mu Bernardin. Fermedžin p. 287.

³¹ Hist. Hung. (a. 1696), p. 390. Klaić, str. 335., n. 230.

³² Fermedžin, p. 284.

³³ Theiner, Mon. Hung. II., p. 356—7.

³⁴ Kukuljević, Beatrica Frankop str. 3. 4.

³⁵ Sladović, str. 255.

Osim toga su isti Stjepan i biskup Franjo isposlovali od Pija II. na kongresu u Mantovi, da je bulom od 6. lipnja g. 1460. prenio sijelo krbavske biskupije sa svim njezinim pravima u Modruše, a za stolnu crkvu uzeli su župsku crkvu sv. Marka.

Ali krbavski knezovi Kurjakovići bace u tamnicu biskupa Franju, jer je Krbava bila u njihovoj vlasti. Pijo II. osobno se zauzeo preko Mlečana, da ga puste na slobodu.³⁶

Knez Sigismund, Ivan mladi i kneginja Katarina Frankopan.

Slično je drugi brat knez Sigismund zamolio istoga papu za izvanrednu milost, da bi u njegovoj stolici Otočcu osnovao biskupiju. Njegovoj se želji Pijo rado odazove i dopusti, da crkvu sv. Nikole pretvori u stolnu. Za prvoga biskupa izabrao je knez kao patron biskupije Blaža dominikanca iz Dubrovnika.³⁷ Ovaj se knez istakao kao dobročinitelj samostana sv. Nikole na Gozdu, a sva braća skupa kao dobrotvori samostana sv. Jelene i sv. Spasa kod Senja.³⁸ G. 1463. pade nesretna Bosna pod okrutnu tursku silu. Turci pak počеше kao razbojničke horde sa svojim čestim provalama u kršćanske zemlje. Već 14. lipnja javljaju Mlečani papi, da su Turci prodrli do Senja grabeći, ubijajući i paleći hrv. krajeve. Na udarcu su bile osobito zemlje Frankopana. Slično učine g. 1468., a g. 1469. provalivši na takvoj razbojničkoj vojni sve do u Kranjsku povedu sa sobom 10-15.000 kršćanskog roblja.³⁹ U ovakvoj nevolji zauzeo se papa Pavao II. za Frankopane i posebnom ih bulom preporučio kralju Matijašu. G. 1470. je poslao i svojega poslanika kralju radi interesa »ljubljenoga sina Stjepana Frankopana i njegove braće«.⁴⁰

Ivan VIII., unuk bana Nikole, ostaje vjeran djedovskoj bogoljubnosti, kad na Božić 1476. zapisuje u Brinjama u slavnome gradu Sokolu samostanu Augustinaca i crkvi sv. Marije u istome mjestu više sela i imanja, k tome županijsku čast i dohotke Brinjskoga grada. Od redovnika pak traži, da za uzdarje služe sv. Mise za pokojne njegove pređe, osobito za oca mu Bartola, koji počiva u istoj crkvi sv. Marije uz glavni oltar.⁴¹

Drugi knez Ivan, najmlađi sin bana Nikole i gospodar Otoka Krka ostavi mnoga svoja dobra raznim crkvama. Stoga se i danas 14. ožujka prinosi presv. Žrtva za njegovu dušu u crkvi sv. Marije na ubavom otočiću Košljunu. On je naime ovu crkvu o svome trošku obnavljao, a njegova je žena Marija namijenila za istu svrhu svotu od 100 dukata samostanu sv. Franje na Krku.⁴² Zato će se za sva vremena odpjevati svake godine sv. misa na dan njezine

³⁶ Ljubić, Listine X., str. 224.

³⁷ Farlati IV., str. 164.

³⁸ Šurmin, p. 247.

³⁹ Makušev II., 168.—73.

⁴⁰ Theiner, Mon. Hung. II., p. 415.

⁴¹ Farlati IV., p. 129. Klaić, str. 269.

⁴² Šurmin, str. 240, 249, 258. Crnčić, p. 134.

smrti. Znamenita je ostavština ovoga kneza: homilije sv. Ivana Krizostoma na hrv. glagolici i razni drugi spisi. On je to dao uvezati u korice od srebra i zlata te ih poštivao kao svetinju. Dio ove knjige sačuvao se do danas, a izdao ga Kopitar g. 1836. pod imenom »Glagolita Clozianus,« taj ponajznamenitiji spomenik hrv. glagolske književnosti.⁴³

Katarina, kći Ivanova zapisala je na smrti g. 1520. za popravak crkve i samostana na Košljunu velikodušni dar od 1000 dukata. Ovaj je počeo graditi već njezin otac. Osim toga je odredila, da je prevezu iz Mletaka, gdje bješe udata, i sahrane u rečenoj crkvi, jer tu počiva i njezin otac. Želja joj se ispunila, pa njezina grobnica i danas resi kapelu sv. Bernadina u obiteljskoj zadužbini kneza Ivana.⁴⁴

Knez Stjepan II. Frankopan, kojega historik Bonfini slavi radi njegove »hrabrosti, poštenja i bogoljubnosti« kojom se odlikovao nad sve članove roda svoga,⁴⁵ ostavi za sobom jedinca Bernardina, muža »neukrotive hrabrosti i smjelosti.« A takova je junaka trebala Hrvatska na izmaku 15. i domaku 16. vijeka, kad su za naš narod svanula preteška vremena.⁴⁶

Bernardin i Beatrica Frankopan.

Bernardin Frankopan, stekao je veliku slavu braneci Hrvatsku od navale Turaka. Stoga je uživao nemali ugled među hrv. velikašima i u saboru, a tako i izvan svoje domovine i u samoga kralja. Šimun Kozičić veli o njemu, da je i u ratno doba što god pisao ili prevodio na hrv. jezik, a Slovenac Trubar kaže, da je dao prevoditi sv. Pismo na hrvatski od pet glagolskih svećenika. Spomenuti biskup slavi ga pred saborom cijele kat. Crkve u Lateranu g. 1513. kao čovjeka pobožna, učena, hrabra i darežljiva.⁴⁷ U ratu proti Mlečanima tražio je pomoći u pape. Kad je g. 1524. njegov sin Krsto javio iz Budima, kako Turci provaljuju u Hrvatsku i pustoše jadnu zemlju, pa opet g. 1525. prodiru sve do Bakra, Bernardin u velikoj nevolji obraća se za pomoć na papu. Iz Modruše opremi glasnika Klementu VII. s vlastoručnim pismom. U ovome zahvaljuje ocu kršćanstva uime svoje i svojih sinova za novčanu potporu, što mu je već poslao. Jada mu se, da su Turci naumili uništiti cijelu njegovu županiju. Susjedni knezovi, veli, i velikaši čine s Turcima savez i plaćaju im danak. »No ja sam,«

⁴³ Knezovi Frankopani ostavili su i u hrv. prosvjeti i kulturi slavno ime. Tako su redovnici samostana u Omišlju na Krku zacijelo pod njihovom zaštitom na slavenskom jeziku vršili službu Božju; pa kad im to kasnije mletačka vlast zabranila, obratili se oko g. 1250. na papu, da bi im on to dopustio. Od Frankopana imamo najstariji hrvatski pisani spomenik. To je t. zv. Vinodolski zakon od g. 1288. Tu su knezovi Fridrik i sinovac Leonardo u Novom dali, da svećenici popišu stare dobre običaje, e bi sudili svojim podanicima po pravici. (Klaić, str. 113.)

piše on »odlučio, prije umrijeti negoli sagriješiti. Premda sam već starac, čuvam svoju kneževinu sa sinom Ferandom. Uvijek bdijemo i često vojujemo. Ove godine odvedoše Turci iz moje oblasti oko 2000 ljudi u ropstvo. Drugi moj sin Krsto služi kralju u Ugarskoj.« Moli papu, da ne zaboravi njega ni njegove djece, jer da ima još dosta snage, pa bi pošao, ako bi trebalo, u krstaški rat na Turke. Ta njegov je rod već mnogo krvi prolio za kršć. vjeru.⁴⁸

Nakon poraza ugarske vojske kod Mohača 29. kolovoza 1526., Hrvati oduševljeno izaberu Krstu Frankopana za svoga bana. Bijase on najslavniji vojskovođa svojega doba u Hrvatskoj i Ugarskoj, te se nadaleko proćuo njegov glas. On steće neumrlu slavu braneći dugi niz godina Hrvatsku od navala turskih. Ime se njegovo nadaleko pronosilo osobito, kada je g. 1525. spasio Jajce, da ne pane u ruke Turćinu, jer je ova tvrđa bila u to vrijeme ponajglavniji branik proti strašnome neprijatelju kršćanstva. Malo zatim iz Budima piše namjesniku Kristovu i šalje s poslanikom bogato osedlana konja, što ga je zadobio pri obrani Jajca. Slavni vojvoda pade u bitci 27. rujna g. 1527., kad je opsjedao Varaždin htijući ga oteti pristašama kralja Ferdinanda. Njegov otac knez Bernardin dade ga prenijeti u Modrušu i tu ga s velikim sjajem polože u obiteljsku grobnicu.

Zasluzni knez Bernardin umre oko g. 1530. Kći njegova Beatrica, po majci u rodu i sa ženom Matije Korvina, ostavi od svih članova kuće frankopanske ponajljepšu uspomenu. Bila je to žena bistra uma, vrlo plemenita i bogobožazna srca. G. 1496. udala se za Ivaniša, sina kralja Matije, hercega i bana hrvatskog. Ivaniš je stekao golemih zasluga za Hrvatsku u ona teška vremena. Često je naime pobijedio i odbijao turske vojske, koje su kao razbojničke bande neprestano se zalijetale u hrv. zemlje na sve strane paleći, plijeneći, ubijajući ili odvođeci narod poput marve u roblje. Osobito je zadužio pavlinsku crkvu u Lepoglavi obnovivši je, pošto su je Turci spalili g. 1481. U ovoj je crkvi slavni vojvoda izabrao svoje posljednje počivalište, gdje su ga kraljevskim sjajem i sahranili g. 1504.⁴⁹

Sada poče plemenita Beatrica punom rukom da dijeli darove i blagodati raznim crkvama i samostanima: tako g. 1504. remetskim Pavlinima i njihovim kmetovima. G. 1507. poklonila je požna kneginja lepoglavskim Pavlinima cijelih 7 sela, a g. 1508. 12 novih sela »u slavu bl. Dj. Majke Božje i moje zaštitnice a za duše preblagih mojih pokojnika muža i sina.«⁵⁰ Kad joj g. 1508. umre sin jedinac Krsto, sva nada njezina, za koga se mnogi na-

⁴⁸ Klaić, str. 344., n. 383.

⁴⁹ Rerum Hung. Decad. IV., p. 449.

⁵⁰ Klaić, str. 296.

⁴⁷ N. n. mj. 61.—2.

⁴⁸ N. n. mj. str. 67.

⁴⁹ Kukuljević, Beatrica Frankopan, str. 23.—35.

⁵⁰ ib., str. 50.—2.

⁵¹ ib., str. 43.—5.

dali, da će nositi krunu sv. Stjepana, plemenita majka traži u dubokoj žalosti svu utjehu u sv. kat. vjeri. Zato se daje svim srcem na vršenje djela ljubavi.

U tri je maha obdarila crkvu lepoglavskih Pavlina velikim brojem skupocjenih predmeta zlatnih, srebrnih i svilenih: rublja, posuda, nakita za crkvu i službu Božju. Slične je mnoge bogate darove i njezin muž Ivaniš Korvin poklonio istoj crkvi, kad su ondje obavili zadušnice za oca mu slavnog kralja Matiju. Popis ovih darova sačuvao nam se, ali su sve te darove kao i iz drugih hrv. samostana ponajviše razgrabili činovnici ugarske komore, kad je car Josip ukinuo oko 800 samostana u svojem carstvu. Jednako su odnijeli u Ugarsku samostanske arhive i knjižnice.⁴¹

Bogoljubna je kneginja ostavila i druge zadužbine osobito za svoje pokojnike. — Tako je na pr. sazidala i lijepo snabdjela u Vrhovcu župsku crkvu. Napokon se daje skloniti na mnoge molbe hrv-ug. kralja Vladislava te se iako nerado uda po drugiput za Đuru »Pobožnoga«, kneza Brandeburškoga. Time je došla u rodbinsku vezu s mnogim kneževskim porodicama u Njemačkoj i s kraljevskom kućom u Poljskoj, Češkoj i Ugarskoj. Stoga Beatrix zaprema najslavnije mjesto u historiji hrvatskih žena. Ova tako krjeposna i žive vjere puna žena umrije po svojoj prilici u Varaždinu oko g. 1510. Ivan, najmlađi brat Beatrice, postao je oko g. 1500. svećenikom i biskupom Modruškim; a Grgur Frankopan uspeo se pače na čast kaločkog nadbiskupa.

Evo sam pokušao ukratko, ali što jasnije, koliko se to samo u ovakovoj radnji daje, ocrtati prošlost obitelji, s kojom je naša hrvatska povijest tako usko povezana. Svatko, koji objektivno prosuđuje stvar, mora priznati, da je sva naša veličina u požrtvovnom radu za Crkvu i domovinu. I stoga se čudno mora dojmati svakoga Hrvata katolika, kad čita ovakovu osudu svoje prošlosti: »Nijesu ideali izvan čovjeka, nego u čovjeku! . . . A te kumire izvan čovjeka, pa zvali se oni oltar božji ili domovinski, to sve treba srušiti, pa da se izgradi u duhu pojedinaca ono istinito, čemu se ima čovjek da klanja. — A to je? — Čovječnost, dostojanstvo čovjeka, slobodni značaj, sreća u samom sebi, to je to! Boriti se, prevladati i biti u tom sretan, ili biti spreman najzad i pasti u toj borbi, samo da svaki pojedini čovjek u sebi razvije tu čovječnost. A tu tradiciju, to povjesno, što mi kroz njega gazimo, kao kroz zamuljenu travu, a ono nam se opliče oko nogu, to treba da se spali. Pa kad to sagori, onda će se moći slobodno da koraca k pravom ljudskom cilju.« (Jesenska večer u zbirci »Igra životom« od J. Turića, Zagreb 1909.). Ako poredimo naše ljude od ovoga vremena, kad su te riječi pisane, do danas s ljudima onoga doba, što ga netom opisah, kojemu će razdoblju pored-

ba pokloniti, dosuditi više »slobodnih značajeva«, više »dostojanstva čovjeka«, više »sreće u samom sebi«? Pa ipak još godine 1921. piše g. Prohaska u svojem »Pregledu savremene hrv.-srp. književnosti« (Matica hrv. — Zagreb, str. 52.): »A zašto je naš čovjek toliko nesposoban za realnu sreću, zašto se on igra svojim životom (vidi knjigu »Igra životom«!), razlozi su historijski. Naš čovjek, koji je navikao vazda gledati smrti u oči, koji je stekao zvučni i prazni naslov predzidja kršćanstva (ja istaknuo!), morao je doći do ovoga uvjerenja, koje tako čudnim bojama bojadiše sav njegov život. . . « Razuman Hrvat, koje mu je povijest zaista »magistra vitae« ne može i ne će nikada tako misliti!

N. Maslač D. I

KATOLIČKE SMJERNICE

Biskup Strossmayer našim profesorima i učiteljima u album.¹

»Tko zna, a ne čini, dvostruka je ukora vriedan. Obćenita je tužba, da je malo odvažnih i značajnih muževa, koji ozbiljno i svestrano svoje dužnosti vrše. Sveučilištem se upravo polučiti namjerava, da se broj muževa bi reć hiljadi, koji ozbiljno dužnosti svoje vrše, i istinu, koju prigriše, sa svim žarom srдца svoğa u život prenašaju. Zadaća učitelja s ote strane upravo je neizmijerna. Učitelj je sveto ime, gospodinu našem u toliko omiljelo, da je jednom meštrom nazvan sa osobitom energijom odgovorio: sum etenim. Učitelj svaki jedan dio zvanja Isusova vrši, i zato uzora svoje (op. ur. : bit će grijeshkom mjesto svojega!) stope vierno slediti i vazda se sjećati ima, da je o Isusu pisano: coepit facere dein docere. O učitelju svakom reći se može kao i o svećeniku: da ima biti luč svieta, ujedno pako i sol zemlje. Život učitelja ima učeniku biti ogledalo pravo i dokaz istini, koju pripovieda. Učiti a ne ciniti znači jednom graditi, a drugom razgradjivati. Običaj je razlikovati izmedj skromnoga i javnoga života, u učitelju poput skladnoga ideainoga bića ima sve biti skladno, liepo i uzorito. Njegov i skromni i javni život ima biti primjernim. Sve pako što do sad rekoñ, i što bi se reći moglo, od jedne stvari zavisi, naime od kršćanske vjere i života učiteljeva. . . Svaki koji je naurnio uzvišeno mjesto učiteljsko na sveučilištu našem zauzeti, ima najprvo sa samim sobom na čistu biti: kakav mu je duh i srđce napram onoj svetoj baštini istina, koje neposredno od Boga dolaze, koje Bog pod osobitu zaštitu svoju uze, koje on sam temeljem i

¹ Kod prepisivanja nastojali smo svuda respektirati biskupov pravopis te ga nismo hotice nigdje promijenili.